

ผู้หญิงและลูกในบทละครโน แนวความรักและปาฏิหาริย์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพของตัวละครหญิงและตัวละครลูก ศึกษาอำนาจและการต่อรองของตัวละครหญิงและตัวละครลูกในบทละครโนแนวความรักและปาฏิหาริย์ จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ 1) อะฮิโชะเมะงะวะ 2) ทะเกะ โนะ ยุกิ 3) ทะนิโก 4) ตัมปู และ 5) มะห์ซุยะมะกะงะมิ และศึกษาความคิดความเชื่อที่ปรากฏในบทละครโนเรื่องที่ศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครหญิงและตัวละครลูกแสดงภาพทั้งด้านบวกและด้านลบแต่ส่วนมากเป็นภาพด้านบวก อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมที่แสดงภาพด้านบวกไม่สามารถส่งผลให้ตัวละครสมปรารถนาในสิ่งที่ต้องการได้ทุกกรณี ตัวละครหญิงแสดงอำนาจในสัดส่วนที่มากกว่าการต่อรองอำนาจ ขณะที่ตัวละครลูกต่อรองอำนาจในสัดส่วนที่มากกว่าการแสดงอำนาจ และผลการศึกษาเรื่องความคิดความเชื่อพบว่า เนื้อเรื่องของบทละครโนที่ศึกษาส่วนมากแสดงเนื้อเรื่องสอดคล้องกับความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นในสมัยโบราณ

คำ

สำคัญ

บทละครโน ความรักและปาฏิหาริย์ อำนาจและการต่อรอง ความคิดความเชื่อ ผู้หญิงและลูก

Woman and Child in the Love-miracle Noh Plays

Abstract

This research aims at studying the images, the power and the negotiation of woman and child characters in the 5 Love-miracle Noh Plays: Aisomegawa, Take no yuki, Tanikou, Danpuu and Matsuyamakagami. The research also studies the issues of the thoughts and beliefs found in the 5 Love-miracle Noh Plays. The research finds that the woman and child characters portray both the positive and the negative images, but mainly in the positive images. However, the positively portrayed behaviors cannot definitely result in the character fulfilling. The woman characters show a greater proportion of the power than the negotiation. On the contrary, the child characters show a greater proportion of the negotiation than the power. Additionally, the research finds that most of the Love-miracle Noh Plays are shown in line with the thoughts and beliefs of the ancient Japanese people.

Key words

Noh plays, love and miracle, power and negotiation, thoughts and beliefs, woman and child

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทละครโนแนวความรักและปาฏิหาริย์หรืออนอะอิ เรอะอิเง็นโน (恩愛靈驗能) มีเนื้อเรื่องแสดงความรักความผูกพันระหว่างบุคคลในครอบครัวและมีการปรากฏร่างของเทพเจ้า การเกิดปาฏิหาริย์ในบทละครโนส่งผลให้เรื่องราวจบลงอย่างมีความสุขโดยสิริมพร สุริยะวงศ์ไพศาลและวินัย จามรสุนทรียากล่าวถึงปาฏิหาริย์ในบทละครโนว่า “ผู้แต่งบทละครต้องการใช้อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เข้ามาช่วยดลบันดาลให้ตัวละครได้พบกับความสุขสมปรารถนาเพื่อโน้มน้าวจิตใจคนในสังคมขณะนั้นที่เริ่มห่างเหินจากศาสนาชินโตและพุทธศาสนาให้กลับมาให้ความสำคัญและศรัทธาในศาสนามากขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือละครโนเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ความเชื่อเรื่องศาสนา” (สิริมพร สุริยะวงศ์ไพศาล และวินัย จามรสุนทรียา, 2563, น.44)

ตัวละครที่ประสบเคราะห์กรรมในบทละครโนแนวความรักและปาฏิหาริย์ได้รับความช่วยเหลือจากเทพเจ้าในหลายรูปแบบและได้รับความเห็นใจจากผู้ชมละครโน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวละครผู้หญิงและลูกซึ่งเป็นผู้อ่อนแอเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชายที่มีอำนาจมากในสังคมญี่ปุ่นสมัยโบราณ ตัวละครในบทละครโนเรื่องที่ศึกษาเป็นตัวละครที่ผู้แต่งจินตนาการขึ้นโดยอาจแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความคิดความเชื่อของคนในสังคมสมัยโบราณของญี่ปุ่น ดังนั้น การศึกษาตัวละครหญิงและตัวละครลูกในบทละครโนแนวความรักและปาฏิหาริย์จึงมีคุณค่าในฐานะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสะท้อนสภาพสังคมและความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นสมัยโบราณ

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาภาพของตัวละครหญิงและตัวละครลูกในบทละครโนแนวความรักและปาฏิหาริย์

2.1 ศึกษาอำนาจและการต่อรองของตัวละครหญิงและตัวละครลูกในบทละครโนเรื่องที่ศึกษา

2.3 ศึกษาความคิดความเชื่อที่ปรากฏในบทละครโนเรื่องที่ศึกษา

3. สมมติฐานของการวิจัย

3.1 ภาพของตัวละครหญิงและตัวละครลูกส่วนมากเป็นภาพด้านบวกแต่ไม่สามารถส่งผลให้ตัวละครสมปรารถนาในสิ่งที่ต้องการได้ทุกกรณี

3.2 ตัวละครหญิงแสดงอำนาจในสัดส่วนที่มากกว่าการต่อรองอำนาจ ส่วนตัวละครลูกต่อรองอำนาจในสัดส่วนที่มากกว่าการแสดงอำนาจ

3.3 บทละครโนเรื่องที่ศึกษาส่วนมากแสดงเนื้อเรื่องสอดคล้องกับความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นในสมัยโบราณ

4. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาบทละครโนแนวความรักและปาฏิหาริย์ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังมีการแสดงอยู่ในปัจจุบันจำนวน 5 เรื่องดังที่นักวิชาการชาวญี่ปุ่นชื่อโอะตะเซชิโกะ (小田幸子) ระบุว่า “บทละครโนแนวความรักและปาฏิหาริย์ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังมีการแสดงอยู่ในปัจจุบันมีจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ อะอิโอะเมะงะวะ 「藍染川 ทะเลาะ โนะ ยูกิ 「竹雪 ทะเลโนโก 「谷行 ด้มปุ 「檀風 และมะทซุยะมะกะงะมิ 「松山鏡 ” (小田幸子, 1995, p.7) โดยใช้ต้นฉบับบทละครโนที่รวบรวมไว้ในหนังสือโยเกียวกุ ทะอิกัน 『謡曲大観』 ซึ่งเป็นฉบับที่รวบรวมบทละครโนที่ยังแสดงอยู่ในปัจจุบันไว้ครบทุกเรื่อง

5. นิยามศัพท์

5.1 อำนาจ หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของตัวละครต่อผู้มีสถานภาพต่ำกว่าและเป็นพฤติกรรมบังคับหรือต้องการให้ผู้มีสถานภาพต่ำกว่าปฏิบัติเพื่อให้

บรรลุตตามความปรารถนาของตน

5.2 การต่อรอง หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของตัวละครต่อผู้มีสถานภาพสูงกว่าและเป็นพฤติกรรมต่อต้านหรือไม่ปฏิบัติตามความปรารถนาของผู้มีสถานภาพสูงกว่า

5.3 สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งของบุคคลในครอบครัว ในงานวิจัยนี้เรียงลำดับสถานภาพจากสูงสุดไปต่ำสุดดังนี้ 1) สามีหรืออดีตสามี 2) ภรรยาใหม่ 3) ภรรยาเดิม 4) ลูก สาเหตุที่ภรรยาเดิมมีสถานภาพต่ำกว่าภรรยาใหม่เพราะจากมุมมองเรื่องครอบครัว ภรรยาใหม่เป็นผู้มีอำนาจในบ้านรองจากสามี ส่วนภรรยาเดิมเป็นเพียงอดีตผู้มีอำนาจในบ้านเท่านั้น

6. เนื้อเรื่องโดยสังเขปของบทละครโนเรื่องการศึกษา

เรื่องอะโอโซะเมะงะวะ เนื้อเรื่องกล่าวถึงผู้หญิงคนหนึ่งเดินทางพร้อมลูกเพื่อไปตามหาสามีที่ทอดทิ้งนางไปแต่ต่อมานางปลิดชีวิตตนเองเพราะเข้าใจผิดจากจดหมายที่ภรรยาใหม่แต่งขึ้น ตอนท้ายเรื่องนางฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้งด้วยพลังของเทพเจ้า

เรื่องทะกะเกะ โนะ ยูกิ เนื้อเรื่องกล่าวถึงผู้หญิงคนหนึ่งแยกทางกับสามีแล้วแต่ลูกชายยังอาศัยอยู่กับพ่อและแม่เลี้ยง ต่อมา ลูกชายถูกแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งให้กวาดหิมะนอกบ้านและเสียชีวิตเพราะทนอากาศหนาวไม่ไหว ตอนท้ายเรื่องลูกชายฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้งด้วยพลังของเทพเจ้า

เรื่องทะนิโก เนื้อเรื่องกล่าวถึงลูกชายคนหนึ่งดูแลแม่ซึ่งป่วยอยู่ที่บ้าน ต่อมา ลูกชายเดินทางไปบำเพ็ญตนบนยอดเขากับพระอาจารย์แต่ลูกชายป่วยระหว่างทางจึงถูกลงโทษด้วยการฝังทั้งเป็นในหุบเขา ตอนท้ายเรื่องลูกชายฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้งด้วยพลังของเทพเจ้า

เรื่องคัมปู เนื้อเรื่องกล่าวถึงลูกชายคนหนึ่งเดินทางไปหาพ่อซึ่งถูกเนรเทศไปอยู่ที่เกาะแต่ต่อมาพ่อโดน

ประหารชีวิต ลูกชายแก้แค้นโดยสังหารผู้รับคำสั่งให้ประหารพ่อและจะลงเรือเพื่อหนีการไล่ล่าแต่เรือออกจากท่าแล้ว ตอนท้ายเรื่องเรือหันกลับเข้าฝั่งด้วยพลังของเทพเจ้า

เรื่องมะทซุยะมะกะงะมิ เนื้อเรื่องกล่าวถึงลูกสาวคนหนึ่งอุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณของแม่ด้วยการอ่านพระสูตรตามคำแนะนำของพ่อ ตอนท้ายเรื่องวิญญาณของแม่สามารถบรรลุตธรรมได้ด้วยอานุภาพแห่งการอุทิศส่วนกุศลโดยการเผาเครื่องหอมที่อุโบสถวัดของพ่อและการอ่านพระสูตรของลูก

7. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

7.1 ตัวละครหญิง

บทละครโนเรื่องที่ศึกษามีจำนวน 5 เรื่องแต่มี 1 เรื่องที่ไม่ปรากฏตัวละครหญิง คือ เรื่องคัมปู ดังนั้นในที่นี้จะวิเคราะห์ตัวละครหญิงในบทละครโน 4 เรื่อง

7.1.1 ภาพของตัวละครหญิง

ตารางที่ 1: ภาพของตัวละครหญิงในบทละครโนเรื่องการศึกษา

- หมายเหตุ : 1. เครื่องหมาย - หมายถึง ไม่ปรากฏตัวละครภรรยาใหม่
1. ข้อความในวงเล็บ หมายถึง บทบาทที่แสดงภาพนั้น
 2. ภาพด้านลบ แสดงด้วยอักษรเอียงและขีดเส้นใต้

	ภาพของภรรยาหรือภรรยาเดิม	ภาพของภรรยาใหม่
อะอิโซะเมะงะวะ	1. ห่วงใยลูกชาย (บทบาทแม่) 2. กล้าหาญ (บทบาทแม่) 3. จิตใจสูงส่ง (บทบาทภรรยา)	<u>หึ่งหวง</u> (บทบาทภรรยา)
ทะกะ โนะ ยูกิ	1. ห่วงใยลูกชาย (บทบาทแม่) 2. กล้าหาญ (บทบาทแม่) 3. <u>แค้นเคือง</u> (บทบาทแม่)	<u>โทดร้าย</u> (บทบาทแม่เลี้ยง)
ทะนิโก	ห่วงใยลูกชาย (บทบาทแม่)	-
มะทซุยะมะกะงะมิ	ห่วงใยลูกสาว (บทบาทแม่)	-

ที่มา : สรุปลงโดยผู้เขียน

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาพของภรรยาหรือภรรยาเดิมส่วนมากเป็นด้านบวก ยกเว้น ความแค้นเคืองในเรื่อง ทะกะ โนะ ยูกิ ที่เป็นด้านลบ และภาพของภรรยาเดิมส่วนมากเกิดจากบทบาทความเป็นแม่ ยกเว้น ภาพความมีจิตใจสูงส่งในเรื่องอะอิโซะเมะงะวะที่เกิดจากบทบาทความเป็นภรรยาซึ่งภาพนี้เกิดจากความไม่แค้นเคืองสามีแล้วที่ทอดทิ้งนางไปและทำให้นางต้องรับภาระการเลี้ยงดูลูกและภารกิจในบ้านเพียงลำพัง ส่วนบทบาทแม่ในทุกเรื่องแสดงภาพความห่วงใยลูก และภาพของภรรยาใหม่ซึ่งปรากฏใน 2 เรื่องเป็นด้านลบทั้งหมด

ตัวละครหญิงที่เป็นภรรยาหรือภรรยาเดิมในทั้ง 4 เรื่องไม่ได้อาศัยอยู่ร่วมกับสามีโดยสามีในเรื่องอะอิโซะเมะงะวะและเรื่องทะกะ โนะ ยูกิ ไปมีภรรยาใหม่ซึ่งสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในสมัยมุโระมะชิ (室町) ที่มีการหย่าร้างกันมาก ส่วนสามีในเรื่องทะนิโกและภรรยาในเรื่องมะทซุยะมะกะงะมิ เสียชีวิตทำให้ไม่ได้อยู่ร่วมกันซึ่งการหย่าร้างหรือการไม่ได้อยู่ร่วมกันของคนในครอบครัว

ก่อให้เกิดความโศกเศร้าและปรากฏในบทละครโนจำนวนมาก ตรงกันข้ามกับละครเคียวเงินดั่งที่นักวิชาการชาวญี่ปุ่นชื่อทะกะมะทซุ โมะโมะกะ (高松百香) กล่าวว่า “ในสมัยมุโระมะชิ สามีที่ต้องการหย่ากับภรรยาต้องมีเอกสารขอย่ำหรืออิโตะมะ โนะ อิน (暇の印) สมัยนี้มีการหย่าร้างและการแต่งงานใหม่เกิดขึ้นมาก...การแสดงละครเคียวเงินซึ่งถือกำเนิดขึ้นในสมัยมุโระมะชิ ไม่ปรากฏเรื่องราวบาดหมางระหว่างสามีกับภรรยาจนถึงขั้นหย่าร้าง มีเพียงเรื่องราวที่เป็นวิกฤติเกือบถึงขั้นหย่าร้าง ทั้งนี้ สันนิษฐานว่าการหย่าร้างเป็นเรื่องเศร้าจึงไม่นำมาแสดงในละครเคียวเงิน”(高松百香, 2018, pp.51-53)

7.1.2 การสมความปรารถนาของตัวละครหญิง

ตารางที่ 2: การสมความปรารถนาของตัวละครหญิงในบทละครโนเรื่องการศึกษา

หมายเหตุ : เครื่องหมาย ✓ หมายถึง สมความปรารถนา และ X หมายถึง ไม่สมความปรารถนา

ชื่อบทละครโน	ตัวละคร	ความปรารถนา	บทขับร้องแสดงความปรารถนา
อะอิโอะเมะงะวะ	ภรรยาเดิม	ให้ลูกได้พบพ่อ (v)	この子が爲に父を尋ねて、馴れも馴れぬに遠旅の心は子にや迷ふらん。(佐成謙太郎, 1982, pp.226-227) ข้าพเจ้าจะไปตามหาพ่อให้ลูกจึงออกเดินทางไกลทั้ง ๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อน และด้วยเหตุแห่งความสับสนของจิตคิดคำนึงของพ่อแม่ที่มีต่อลูก
	ภรรยาใหม่	ให้ภรรยาเดิมและลูกกลับเมืองหลวง (X)	その女も侘も追ひ出し候への御事にて候。一夜にても宿を貸したらば曲事と仰せ候間。急ぎ追ひ出し候へ(佐成謙太郎, 1982, p.231) ให้ขับไล่ผู้หญิงคนนั้นและลูกไป ห้ามอนุญาตให้พักแม้แต่คืนเดียว จงรีบไล่ไปเสียโดยเร็ว
ทะเกะ โนะะ ยุกิ	ภรรยาเดิม	ให้ลูกกลับมาอีกครั้ง (v)	さりながら召しにて候はばとく参りて。又この程に來りて母を慰め候へ(佐成謙太郎, 1982, p.1881) ถ้าพ่อเรียกก็รีบกลับไปเถิด ขอให้รีบกลับมาลอบประโลมใจแม่ใหม่ในเร็ววันนี้
	ภรรยาใหม่	กลั่นแกล้งลูกเลี้ยง (v)	この着たる物を脱ぎ。肌の物一つにて四壁の竹の雪を拂はしめ。(佐成謙太郎, 1982, p.1881) จงถอดเสื้อผ้าออกเสีย เหลือเพียงชั้นเดียวก็พอ และกวาดหิมะที่ปกคลุมต้นไม้ออกให้หมด
ทะนิโก	ภรรยา	1. ให้ลูกใช้ชีวิตกับตนเอง (v)	唯一人子のひたすらに。身に添ふ時だに見ぬ隙は。露程だにも忘れず。思ふ心を思へかし。唯思ひとまり候へ(佐成謙太郎, 1982, p.1942) แม่มีลูกเพียงคนเดียวเท่านั้นเป็นที่พึ่งพิงขอเพียงได้อยู่ร่วมกัน หากไม่ได้เห็นหน้าลูกเพียงชั่วครู่จะรู้สึกเป็นห่วง ไม่อาจลืมเลือนได้ ขอให้ลูกเข้าใจความรู้สึกของแม่และล้มเลิกความคิดนั้นเสีย
		2. ให้ลูกล้มเลิกการเดินทาง (X)	
มะทซุยะมะกะงะมิ	ภรรยา	กลับมาโลกมนุษย์ (v)	われとても娑婆の故郷に立ち歸らば、(佐成謙太郎, 1982, p.2878) ข้าพเจ้าคิดอยากกลับไปบ้านเกิดบนโลกมนุษย์

ที่มา : สรุปรูปโดยผู้เขียน

จากตารางที่ 2 พบว่า ภรรยาหรือภรรยาเดิม ส่วนมากสมความปรารถนา ยกเว้น เรื่องทะเบียน โทที่ไม่สมความปรารถนา 1 ประการ ส่วนภรรยาใหม่สมความปรารถนา 1 เรื่องและไม่สมความปรารถนา 1 เรื่อง

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาพของตัวละครหญิงกับการสมความปรารถนาของตัวละครหญิงพบว่า 1) ภรรยาเดิมในเรื่องอะอิโซะเมะงะวะ และเรื่องมะทึซุยะมะกะงะมิ แสดงภาพด้านบวกและสมความปรารถนา 2) ภรรยาเดิมในเรื่องทะเล เกะ โนะ ยูกิ แสดงทั้งภาพด้านบวกและด้านลบแต่สมความปรารถนาเช่นกัน 3) ภรรยาในเรื่องทะเบียน โท แสดงภาพด้านบวกแต่สมความปรารถนาเพียงประการเดียว 4) ภรรยาใหม่ในเรื่องอะอิโซะเมะงะวะ แสดงภาพด้านลบและไม่สมความปรารถนา และ 5) ภรรยาใหม่ในเรื่องทะเล เกะ โนะ ยูกิ แสดงภาพด้านลบแต่สมความปรารถนา ดังนั้น สรุปได้ว่า ไม่ว่าจะพฤติกรรมของตัวละครหญิงจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบ แต่ส่งผลให้ตัวละครหญิงสมความปรารถนาและไม่สมความปรารถนาในสิ่งที่ต้องการได้เช่นกัน

7.1.3 อำนาจและการต่อรองของตัวละครหญิง

ตารางที่ 3: อำนาจและการต่อรองของตัวละครหญิงในบทละครในเรื่องที่ศึกษา

หมายเหตุ : 1. เครื่องหมาย – หมายถึง ไม่ปรากฏตัวละครนั้น
2. เครื่องหมาย X หมายถึง ไม่ปรากฏการแสดงอำนาจหรือการต่อรอง

จากตารางที่ 3 พบว่า ภรรยาหรือภรรยาเดิมในบทละครโนจำนวน 3 ใน 4 เรื่องแสดงอำนาจต่อลูก และการต่อรองอำนาจของภรรยาหรือภรรยาเดิมปรากฏในเรื่องเดียว ส่วนภรรยาใหม่แสดงอำนาจทั้ง 2 เรื่อง แต่การต่อรองอำนาจปรากฏในเรื่องเดียว การแสดงอำนาจของภรรยาใหม่ในทั้ง 2 เรื่องเป็นการแสดงอำนาจโดยอาศัยพลังของสามี กล่าวคือ ภรรยาใหม่ในเรื่องอะอิโซะเมะงะวะ แอบอ้างชื่อของสามีเพื่อเขียนจดหมายตอบกลับภรรยาเดิม การแอบอ้างชื่อสามีเป็นการอาศัยพลังของสามีเพื่อแสดงอำนาจต่อภรรยาเดิม ส่วนภรรยาใหม่ในเรื่องทะเล เกะ โนะ ยูกิ บังคับให้ลูกเลี้ยงกวาดหิมะที่เกาะบนต้นไผ่นอกบ้านในขณะที่หิมะกำลังตกหนัก โดยแอบอ้างว่าเป็นคำสั่งจากสามี การแอบอ้างชื่อสามีเป็นการอาศัยพลังของสามีเพื่อแสดงอำนาจต่อลูกเลี้ยง

	ภรรยาหรือภรรยาเดิม		ภรรยาใหม่	
	การแสดงอำนาจ	การต่อรอง	การแสดงอำนาจ	การต่อรอง
อะอิโซะเมะงะวะ	แสดงต่อลูก	ต่อรองภรรยาใหม่	แสดงต่อภรรยาเดิม	X
ทะเล เกะ โนะ ยูกิ	แสดงต่อลูก	X	แสดงต่อลูกเลี้ยง	ต่อรองสามี
ทะเบียน โท	แสดงต่อลูก	X	-	-
มะทึซุยะมะกะงะมิ	X	X	-	-

ที่มา : สรุปโดยผู้เขียน

7.1.4 การเกิดปาฏิหาริย์กับตัวละครหญิง

เรื่องที่เกิดปาฏิหาริย์กับตัวละครหญิงในงานวิจัยนี้มี 2 เรื่องดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4: การเกิดปาฏิหาริย์กับตัวละครหญิงในบทละครในเรื่องที่ศึกษา

- หมายเหตุ : 1. เครื่องหมาย - หมายถึง ไม่ปรากฏตัวละครนั้น
 2. เครื่องหมาย X หมายถึง ไม่ปรากฏการเกิดปาฏิหาริย์
 3. ข้อความในวงเล็บแสดงสาเหตุที่ทำให้เกิดปาฏิหาริย์

	ภรรยาเดิม	ภรรยาใหม่
อะอิโซะเมะงะวะ	ฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง (เจ้าอาวาสวัดมนต์วิงวอนเทพเจ้า)	X
มะทซุยะมะกะงะมิ	วิญญาณสามารถบรรลุธรรม (ลูกสาวและสามีอุทิศส่วนกุศลให้)	-

ที่มา : สรุปรโดยผู้เขียน

จากตารางที่ 4 พบว่า การเกิดปาฏิหาริย์กับตัวละครหญิงทั้ง 2 เรื่องเกิดขึ้นกับภรรยาเดิมเท่านั้นแต่ไม่ได้เกิดจากพลังของตนเอง กล่าวคือ ภรรยาเดิมในเรื่องอะอิโซะเมะงะวะ ฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้งเพราะพลังจากการสวดมนต์ของเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ชายและเทพเจ้าที่เสด็จมาช่วยก็เป็นชายเช่นกัน ส่วนภรรยาเดิมในเรื่องมะทซุยะมะกะงะมิ สามารถบรรลุธรรมเพราะสามีและลูกสาวโดยสามีเผาเครื่องหอมที่อุโบสถในวัด และลูกสาวอุทิศส่วนกุศลตามคำแนะนำของพ่อซึ่งหากปราศจากการแนะนำของพ่อแล้วลูกคงทำได้เพียงการสวดท่องคาถากับหุ่นไม้และไม่สามารถทำให้วิญญาณบรรลุธรรมได้ ดังนั้น สรุปรได้ว่า การเกิดปาฏิหาริย์กับตัวละครหญิงในทั้ง 2 เรื่องไม่สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยพลังของภรรยาเองแต่จำเป็นต้องอาศัยพลังของผู้ชาย

การที่ตัวละครชายมีบทบาทสำคัญต่อการเกิดปาฏิหาริย์ของตัวละครหญิงแสดงให้เห็นพลังของผู้ชายในฐานะผู้มีอำนาจในครอบครัวและเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของสมาชิกในครอบครัว ผู้ชายเป็นทั้งผู้ทำลายความเป็นบ้านและผู้สร้างความเป็นบ้านขึ้นมาอีกครั้ง กล่าวคือ ผู้ชายที่ทอดทิ้งหรือหย่ากับภรรยารวมทั้งผู้ชายที่ไล่ลูกออกจากบ้านคือผู้ทำลายความเป็นบ้าน ส่วนผู้ชายที่ทำให้ภรรยาหรือลูกกลับคืนมาคือผู้สร้างความเป็นบ้านขึ้นมาอีกครั้งดังที่นักวิชาการชาวญี่ปุ่นชื่ออิมิอิ โทะโมะโกะ (石井 倫子) กล่าวว่า “ฉากใหญ่สุดของบทละครในเรื่องอะอิโซะเมะงะวะ คือ เจ้าอาวาสวิงวอน

เทพเจ้าให้ช่วยชุบชีวิตภรรยาเดิมซึ่งหากปราศจากความรักความผูกพันต่อภรรยาเดิมแล้วการช่วยชุบชีวิตคงไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้หฤศวีฤทธิการทำลายความเป็นบ้านลงได้...ตัวละครพ่อในบทละครในเรื่องต่าง ๆ ที่ทิ้งครอบครัวไปออกบวชเพื่อละทางโลกหรือหลงเชื่อคำยุยงของแม่เลี้ยงและไล่ลูกออกจากบ้านล้วนเป็นผู้ทำลายความเป็นบ้าน ขณะเดียวกัน ในบทละครในเรื่องที่พ่อรู้สึกโศกเศร้าและเกิดปาฏิหาริย์การฟื้นชีวิต เช่น เรื่องอะอิโซะเมะงะวะ พ่อเป็นผู้สร้างความเป็นบ้านขึ้นมาอีกครั้ง” (石井 倫子, 2003, pp.72-73)

7.2 ตัวละครลูก

7.2.1 ภาพของตัวละครลูก

ตารางที่ 5 : ภาพของตัวละครลูกในบทละครโนเรื่อง
ที่ศึกษา

- หมายเหตุ : 1. เครื่องหมาย - หมายถึง ไม่ปรากฏ
ตัวละครนั้น
- ข้อความในวงเล็บ หมายถึง พฤติกรรม
ที่แสดงภาพนั้น
 - ภาพด้านลบ แสดงด้วยอักษรเอียงและ
ขีดเส้นใต้

ศัตรูของพ่อ และ 3) ลูกในเรื่องมะทุชะมะกะงะมิ เชื่อ
ฟังพ่อ การที่ตัวละครลูกแสดงพฤติกรรมต่อแม่มากกว่า
พ่อแสดงถึงความผูกพันระหว่างลูกกับแม่มากกว่าลูกกับ
พ่อ ประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริมพร สุริยะ
วงศ์ไพศาลและวินัย จามรสุริยาที่กล่าวว่า “แม้มีความ
ผูกพันกับลูกมากกว่าพ่อ...ผู้แต่งบทละครโนให้ความสำคัญ
สำคัญกับความเป็นแม่มาก โดยสร้างแม่ให้มีภาพลักษณ์
ดีเด่นเหนือกว่าพ่อ ทั้ง ๆ ที่ละครโนได้ชื่อว่าเป็นละคร
ของผู้ชาย” (สิริมพร สุริยะวงศ์ไพศาลและวินัย จามร
สุริยา, 2563, น.27-28)

	ภาพของลูกชาย	ภาพของลูกสาว
อะอิโอะชะมะงะวะ	ความกตัญญู (1. ปลอมประโลมแม่ 2. เชื่อฟังแม่ 3. ตั้งใจจะอุทิศส่วนกุศลให้แม่)	-
ทะกะ โนะ ยูกิ	ความห่วงใย (ทำตามคำสั่งแม่เลี้ยงเพราะห่วงใยแม่และพี่สาว)	1. ความกตัญญู (ร่วมเดินทางไปกับแม่เพื่อขุดหาร่าง ของน้องชาย) 2. <u>ความแค้นเคือง</u> (บอกพ่อว่าแค้น เคืองที่พ่อไม่ดูแลลูกชาย)
ทะนิโก	1. ความกตัญญู (1.1 ดูแลแม่ที่ป่วย 1.2 เดินทางไปบำเพ็ญตน) 2. <u>ความอกตัญญู</u> (2.1 ทอดทิ้งแม่ไว้ที่บ้าน 2.2 ไม่เชื่อฟังแม่)	-
ดัมบู	ความกตัญญู (สังหารศัตรูของพ่อ)	-
มะทุชะมะกะงะมิ	-	ความกตัญญู (1. เชื่อฟังพ่อ 2. อุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณของแม่)

ที่มา : สรุปรโดยผู้เขียน

จากตารางที่ 5 พบว่า ภาพของตัวละครลูกส่วน
มากเป็นภาพด้านบวก พฤติกรรมที่แสดงภาพของลูก
ส่วนมากเป็นพฤติกรรมที่แสดงต่อแม่มีเพียง 3 พฤติกรรม
เท่านั้นที่ลูกแสดงต่อพ่อ ได้แก่ 1) ลูกในเรื่องทะกะ โนะ
ยูกิ บอกว่าตนแค้นเคืองพ่อ 2) ลูกในเรื่องดัมบู สังหาร

ตัวละครลูกแสดงความกตัญญูทั้งขณะพ่อแม่ยังมี
ชีวิตอยู่และหลังเสียชีวิตไปแล้วซึ่งเป็นไปตามความคาด
หวังของคนญี่ปุ่นสมัยโบราณโดยเรื่องที่ลูกแสดงความ
กตัญญูขณะพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่มีจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่
1) เรื่องอะอิโอะชะมะงะวะ ลูกกตัญญูต่อแม่ 2) เรื่อง

ทะเลาะ โนะะ ยุกิ ลูกกตัญญูต่อแม่ 3) เรื่องทะนิโก ลูกกตัญญูต่อแม่ และ 4) เรื่องมะทซุยะมะกะงะมิ ลูกกตัญญูต่อพ่อ ส่วนเรื่องที่ลูกแสดงความกตัญญูหลังพ่อแม่เสียชีวิตไปแล้วมีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ 1) เรื่องดัมปู ลูกกตัญญูต่อพ่อ และ 2) เรื่องมะทซุยะมะกะงะมิ ลูกกตัญญูต่อแม่ ดังนั้น เรื่องมะทซุยะมะกะงะมิ เป็นเพียงเรื่องเดียวในงานวิจัยนี้ที่ลูกแสดงความกตัญญูต่อทั้งพ่อและแม่ และเป็นเรื่องเดียวที่ลูกแสดงความกตัญญูต่อพ่อขณะที่ยังมีชีวิตอยู่และกตัญญูต่อแม่หลังแม่เสียชีวิตแล้ว

7.2.2 การสมความปรารถนาของตัวละครลูก

ตารางที่ 6 : การสมความปรารถนาของตัวละครลูกในบทละครโนเรื่องการศึกษา

- หมายเหตุ : 1. เครื่องหมาย - หมายถึง ไม่ปรากฏตัวละครนั้น
2. เครื่องหมาย X หมายถึง ไม่สามารถวิเคราะห์เรื่องการสมความปรารถนาได้
3. ข้อความในวงเล็บแสดงความปรารถนาของตัวละคร

จากตารางที่ 6 พบว่า ตัวละครลูกชายที่ปรากฏใน 4 เรื่อง สมความปรารถนา 2 เรื่อง ไม่สมความปรารถนา 1 เรื่องและไม่สามารถวิเคราะห์ได้ 1 เรื่อง คือ เรื่องทะนิโก เพราะไม่ปรากฏเนื้อหาว่าแม่หายจากอาการป่วยหรือไม่ ส่วนตัวละครลูกสาวที่ปรากฏใน 2 เรื่อง สมความปรารถนา 1 เรื่อง และไม่สามารถวิเคราะห์ได้ 1 เรื่อง คือ เรื่องทะเลาะ โนะะ ยุกิ เพราะไม่ปรากฏเนื้อหาเรื่องความปรารถนาของลูกสาว

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาพของตัวละครลูกกับการสมความปรารถนาของตัวละครลูก พบว่า 1) ลูกในเรื่องอะอิโซะเมะงะวะ เรื่องดัมปู และเรื่องมะทซุยะมะกะงะมิ แสดงภาพด้านบวกและสมความปรารถนา 2) ลูกชายในเรื่องทะเลาะ โนะะ ยุกิ แสดงภาพด้านบวกแต่ไม่สมความปรารถนา และ 3) ลูกชายในเรื่องทะนิโก และลูกสาวเรื่องทะเลาะ โนะะ ยุกิ แสดงทั้งภาพด้านบวกและด้านลบแต่ไม่สามารถวิเคราะห์เรื่องการสมความปรารถนาได้ ดังนั้น สรุปได้ว่าเรื่องที่พฤติกรรมของตัวละครลูกแสดงเฉพาะภาพด้านบวกสามารถส่งผลให้ตัวละครลูกสมความปรารถนาและ

	ลูกชาย	ลูกสาว
อะอิโซะเมะงะวะ	สมความปรารถนา (ได้พบพ่อ)	-
ทะเลาะ โนะะ ยุกิ	ไม่สมความปรารถนา (ออกบวช)	X (ไม่ปรากฏเรื่องความปรารถนา)
ทะนิโก	X (ให้แม่หายป่วย)	-
ดัมปู	สมความปรารถนาทั้ง 2 ประการ (1. ได้พบพ่อ 2. สิ้นหารศัตร์)	-
มะทซุยะมะกะงะมิ	-	สมความปรารถนา (ได้พบแม่)

ที่มา : สรุปโดยผู้เขียน

ไม่สมความปรารถนาในสิ่งที่ต้องการได้เช่นกัน ส่วนเรื่องที่เกิดกรรมของตัวละครลูกแสดงทั้งภาพด้านบวกและด้านลบไม่สามารถวิเคราะห์เรื่องการสมความปรารถนาได้

7.2.3 อำนาจและการต่อรองของตัวละครลูก

ตารางที่ 7: อำนาจและการต่อรองของตัวละครลูกในบทละครในเรื่องที่ศึกษา

- หมายเหตุ : 1. เครื่องหมาย - หมายถึง ไม่ปรากฏตัวละครนั้น
2. เครื่องหมาย X หมายถึง ไม่ปรากฏการแสดงอำนาจหรือการต่อรอง

นักวิชาการชาวญี่ปุ่นชื่อ นิชิโมริ อิโรโกะ (西村 汎子) กล่าวถึงเรื่องลูกในยุคกลางว่า “ยุคนี้อำนาจของพ่อแม่เข้มแข็งกว่าอำนาจของลูก หากลูกแสดงพฤติกรรมออกตัญญูจะไม่ได้รับส่วนแบ่งมรดกหรืออาจถูกตัดความสัมพันธ์ นอกจากนี้ ลูกไม่สามารถฟ้องร้องพ่อแม่ได้ไม่ว่ากรณีใดก็ตาม มรดกที่ลูกได้รับไปแล้วหากพ่อแม่ไม่พอใจสามารถเรียกคืนได้” (綜合女性史研究会、編者, 2008, p.90)

7.2.4 การเกิดปฏิกิริยากับตัวละครลูก

เรื่องที่เกิดปฏิกิริยากับตัวละครลูกในงานวิจัยนี้มี 3 เรื่องดังแสดงในตารางที่ 8

	ลูกชาย		ลูกสาว	
	การแสดงอำนาจ	การต่อรอง	การแสดงอำนาจ	การต่อรอง
อะอิโซะเมะงะวะ	X	ต่อรองภรรยาใหม่	-	X
ทะเกะ โนะ ยูกิ	X	ต่อรองพ่อ	X	X
ทะนิโกะ	X	ต่อรองแม่	-	-
ดัมบู	X	X	-	-
มะทซุยะมะกะงะมิ	-	-	X	X

ที่มา : สรุปรubyเขียน

จากตารางที่ 7 พบว่า ไม่ปรากฏการแสดงอำนาจของตัวละครลูกในทั้ง 5 เรื่องแต่มี 3 เรื่องที่ปรากฏการต่อรองอำนาจของผู้มีสถานภาพสูงกว่าและเป็นลูกชายทั้งหมด การที่ทั้ง 5 เรื่องไม่ปรากฏเรื่องการแสดงอำนาจของลูก สะท้อนสภาพสังคมในยุคกลางของญี่ปุ่นที่ลูกมีสถานภาพต่ำกว่าบุคคลอื่นในครอบครัว ส่งผลให้ไม่มีบุคคลที่ลูกสามารถแสดงอำนาจได้ดังที่

ตารางที่ 8 : การเกิดปฏิกิริยากับตัวละครลูกในบทละครในเรื่องที่ศึกษา

- หมายเหตุ : 1. เครื่องหมาย - หมายถึง ไม่ปรากฏตัวละครนั้น
2. เครื่องหมาย X หมายถึง ไม่ปรากฏการเกิดปฏิกิริยา
3. ข้อความในวงเล็บแสดงสาเหตุที่ทำให้เกิดปฏิกิริยา

	ลูกชาย	ลูกสาว
ทะเกะ โนะะ ยูกิ	ฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง (ปราชญ์ทั้ง 7 แห่งป่าไผ่รับรู้ถึงความทุกข์ของพ่อแม่ที่สูญเสียลูก)	X
ทะนิโก	ฟื้นชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง (1. ลูกชายกตัญญูต่อแม่ 2. พระอาจารย์และพระภูเขาวิงวอนเทพเจ้า)	-
ดัมปู	รอดชีวิตจากการถูกไล่ตามและกลับเมืองหลวงได้อย่างปลอดภัย (พระอาจารย์สวดมนต์วิงวอนเทพเจ้า)	-

ที่มา : สรุปรูปโดยผู้เขียน

จากตารางที่ 8 พบว่า การเกิดปาฏิหาริย์กับตัวละครลูกทั้ง 3 เรื่องเกิดขึ้นกับลูกชายเท่านั้นและอาศัยพลังของบุคคลอื่นจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ 1) เรื่องทะเกะ โนะะ ยูกิ และ 2) เรื่องดัมปู ส่วนเรื่องทะนิโก อาศัยทั้งพลังของบุคคลอื่นและพลังของลูกชายเอง

ปาฏิหาริย์การฟื้นชีวิตของลูกชายในเรื่องทะเกะ โนะะ ยูกิ เกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจของปราชญ์ทั้ง 7 แห่งป่าไผ่ซึ่งรับรู้ถึงความทุกข์ทรมานของพ่อแม่ตั้งที่นักวิชาการชาวญี่ปุ่นชื่ออิมิโอะ โทะโมะโกะ (石井倫子) กล่าวว่า “แม้ว่าแม่และพี่สาวจะร้องไห้คร่ำครวญเพียงใดก็ไม่สามารถเกิดปาฏิหาริย์ขึ้นได้แต่หลังจากพ่อยอมรับผิดชอบและรู้สึกโศกเศร้าทำให้ปราชญ์ทั้ง 7 แห่งป่าไผ่มาช่วยชุบชีวิตลูก” (石井倫子, 2003, pp.72-73) เรื่องนี้ไม่ปรากฏบทขบร้องที่แสดงให้เห็นว่าตัวละครใดวิงวอนให้เทพเจ้าเสด็จมาช่วย ดังนั้น การเกิดปาฏิหาริย์ในเรื่องนี้อาศัยพลังของพ่อกับแม่ที่มีความรักความผูกพันต่อลูกชายหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเกิดปาฏิหาริย์ในเรื่องนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยพลังของลูกเองแต่จำเป็นต้องอาศัยพลังของผู้ใหญ่ทั้งที่เป็นผู้ชายและผู้หญิง

ปาฏิหาริย์การรอดชีวิตของลูกชายในเรื่องดัมปูเกิดขึ้นได้เพราะพระอาจารย์ร่ายมนต์ให้เทพเจ้า เสด็จมาช่วยให้ลมเปลี่ยนทิศเพื่อทำให้เรือหันกลับเข้าหาฝั่ง ดังนั้น การเกิดปาฏิหาริย์ในเรื่องนี้อาศัยพลังของ

พระอาจารย์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเกิดปาฏิหาริย์ในเรื่องนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยพลังของเด็กเองแต่จำเป็นต้องอาศัยพลังของผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ชาย

ปาฏิหาริย์การฟื้นชีวิตของลูกชายในเรื่องทะนิโกเกิดขึ้นได้เพราะความกตัญญูของลูกชายตั้งที่นักวิชาการชาวญี่ปุ่นชื่ออะมะโนะ ฟูมิโอะ (天野文雄) กล่าวว่า “ความกตัญญูของมะที่ซุวะกะส่งผลให้เอ็น โนะ เกียวจะเสด็จมาช่วยชุบชีวิตเพราะเห็นว่าเป็นคนมีความกตัญญูต่อพ่อแม่” (天野文雄, 2019, p.257) นอกจากนี้ การวิงวอนของพระอาจารย์และบรรดาพระภูเขาร่วมเดินทางไปป่าไผ่ตอนบนยอดเขาเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปาฏิหาริย์ในเรื่องนี้เพราะหากปราศจากการวิงวอนแล้วเทพเจ้าไม่สามารถรับรู้โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นกับลูกชายได้ ดังนั้น การเกิดปาฏิหาริย์ในเรื่องนี้อาศัยทั้งพลังของลูกชายและพลังของพระอาจารย์และบรรดาพระภูเขาร่วมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเกิดปาฏิหาริย์ในเรื่องนี้จำเป็นต้องอาศัยทั้งพลังของเด็กเองและพลังของผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ชาย

7.3 ความคิดความเชื่อที่ปรากฏในบทละครโน

7.3.1 ผู้หญิงในบทบาทภรรยากับบทบาทแม่

ผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่นยุคกลางมีหน้าที่แตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับสถานภาพทางสังคมของสามีตั้งที่นักวิชาการชาวญี่ปุ่นชื่ออิโนะมิระ ฮิโรโกะ (西村汎子)

กล่าวถึงหน้าที่ของผู้หญิงในยุคกลางว่า “ภรรยาของชนชั้นนักรบส่วนมากอาศัยในบ้านที่มีอาณาเขตกว้างขวาง ภรรยาทำหน้าที่ให้กำเนิดบุตรและเลี้ยงดู และต้องดูแลเรื่องงานผลิตต่างๆ เช่น สั่งการให้บริวารทำเส้นด้าย นอกจากนี้ ต้องขายผลผลิต จัดเตรียมอาหาร อบรมสั่งสอน และดูแลความเป็นอยู่ของบริวาร ส่วนภรรยาของสามัญชนจะอาศัยในบ้านขนาดเล็ก สามีประกอบอาชีพหลากหลายประเภท เช่น ช่างฝีมือ ฝ่ายภรรยาจะทำงาน เช่นเดียวกับสามี และมีหน้าที่เลี้ยงดูลูก แต่หากเป็นภรรยาของเกษตรกรจะทำนาข้าว เก็บเกี่ยวผลผลิต ฯลฯ ขณะรดน้ำหรือซักผ้าจะแบกลูกไว้ด้านหลังโดยให้ลูกอยู่ในกิมโนของตน” (総合女性史研究会、編者、2008, pp.88-89)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่นยุคกลางต้องทำหน้าที่ทั้งในบทบาทภรรยาและบทบาทแม่ ส่วนผู้หญิงที่ปรากฏในบทละครโนเรื่องการศึกษาจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ 1) เรื่องอะอิโซะเมะงะวะ 2) เรื่องทะเลเกะ โนะ ยูกิ 3) เรื่องทะเลนิโก และ 4) เรื่องมะรุซุยะมะกะงะมิ (ยกเว้นเรื่องดัมบูที่ไม่ปรากฏตัวละครหญิง) บทบาทแม่ของตัวละครหญิงโดดเด่นกว่าบทบาทภรรยา

การที่บทบาทแม่ในเรื่องที่ศึกษามีความสำคัญมากกว่าบทบาทภรรยา สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสังคมในยุคกลางของญี่ปุ่นที่ผู้หญิงมีสถานภาพต่ำลงอย่างต่อเนื่องนับจากช่วงปลายสมัยเฮอัน ผู้มีอำนาจสูงสุดในบ้านคือสามี บทบาทของผู้หญิงในฐานะภรรยาไม่อาจทัดเทียมผู้ชายได้แต่ในฐานะแม่แล้วผู้หญิงยังคงมีพลังอำนาจมากเช่นเดิมดังที่นักวิชาการชาวญี่ปุ่นชื่อ โนะมุระ อิกุโยะ (野村育世) กล่าวว่า “แม่มีพลังอำนาจมากในสังคมยุคโบราณของญี่ปุ่น แม่เป็นผู้เลี้ยงดูลูกและมีอิทธิพลต่อลูกมากทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านจิตใจ ต่อมาในช่วงปลายสมัยเฮอันเริ่มมีรูปแบบการแต่งงานที่ภรรยาย้ายเข้าไปอยู่ในบ้านของสามีทำให้สถานภาพของผู้หญิงตกต่ำลงแต่พลังอำนาจของแม่ยังคงเป็นที่ยอมรับสืบเนื่องต่อมา” (野村育世、2004, pp.69-70)

7.3.2 ความรุนแรงกับการจัดการปัญหา

ความรุนแรง หมายถึง พฤติกรรมของตัวละครหญิง

หรือตัวละครลูกที่ส่งผลให้ผู้อื่นเสียชีวิต จากบทละครโนเรื่องการศึกษาจำนวน 5 เรื่องมี 3 เรื่องที่ตัวละครหญิงหรือตัวละครลูกแสดงความรุนแรง ได้แก่ 1) เรื่องอะอิโซะเมะงะวะ โดยภรรยาใหม่หึงหวงสามีจึงแอบอ้างชื่อสามีเขียนจดหมายตอบกลับภรรยาเดิม 2) เรื่องทะเลเกะ โนะ ยูกิ โดยภรรยาใหม่กลั่นแกล้งลูกเลี้ยงเพราะคิดว่าลูกเลี้ยงเดินทางไปฟ้องเรื่องต่าง ๆ ให้แม่ผู้ให้กำเนิดฟัง และ 3) เรื่องดัมบู โดยลูกชายสังหารผู้ดูแลคนที่ถูกเนรเทศมาที่เกาะซึ่งเป็นผู้รับสั่งให้ประหารพ่อ

การแสดงความรุนแรงในเรื่องอะอิโซะเมะงะวะ และเรื่องทะเลเกะ โนะ ยูกิ ช่วยเพิ่มความน่าเห็นใจให้กับตัวละครที่ถูกกระทำ กล่าวคือ ผู้ถูกกระทำในเรื่องอะอิโซะเมะงะวะคือภรรยาเดิมและลูกโดยภรรยาเดิมมีความน่าเห็นใจ เช่น การถูกสามีทอดทิ้ง การถูกกีดกันไม่ให้พบกับอดีตสามี และลูกมีความน่าเห็นใจ เช่น การเดินทางมาด้วยความยากลำบากจากเมืองหลวง ส่วนผู้ถูกกระทำในเรื่องทะเลเกะ โนะ ยูกิคือลูกชายซึ่งมีความน่าเห็นใจที่ต้องทนทุกข์กับการใช้ชีวิตร่วมกับพ่อและแม่เลี้ยง

การปรากฏตัวละครแม่เลี้ยงในบทละครโนสะท้อนถึงการให้ความสนใจเรื่องราวระหว่างแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงของคนญี่ปุ่นในยุคกลางด้วยเหตุผลดังที่นักวิชาการชาวญี่ปุ่นชื่ออินุเมะ เค็นจิ (飯沼賢司) กล่าวว่า “ตำนานหรือเรื่องเล่าในยุคกลางโดยเฉพาะช่วงแรกของยุคมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งลูกเลี้ยงจำนวนมาก คนยุคนั้นมีการหย่าร้าง การแต่งงานใหม่เพราะความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยาไม่มั่นคงส่งผลให้คนให้ความสนใจอย่างมากเรื่องแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง” (女性史総合研究会、編者、1990, p.46)

ในทางตรงกันข้าม พฤติกรรมแสดงความรุนแรงของตัวละครลูกในเรื่องดัมบู ไม่ได้เพิ่มความน่าเห็นใจให้กับผู้ถูกกระทำคือผู้ดูแลคนที่ถูกเนรเทศมาที่เกาะซึ่งถูกสังหารแต่กลับเพิ่มความน่าสงสารให้กับลูกในฐานะที่แสดงความกตัญญูต่อพ่อด้วยการสังหารศัตรูของพ่อ

7.3.3 ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

คำสอนสำคัญประการหนึ่งของพุทธศาสนา คือ

ทำดีได้ดี เนื้อเรื่องของบทละครโนในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นผลกระทบดี เช่น ความกตัญญูของลูกส่งผลให้เกิดปาฏิหาริย์ในเรื่องหนิโก และเรื่องมะทชุษะมะกะงะมิ การแสดงให้เห็นผลกระทบดีเป็นการสร้างแรงจูงใจในการทำความดีของคนในสังคม

ข้อความที่มีความหมายตรงกันข้ามกับทำดีได้ดี คือ ทำชั่วได้ชั่ว เนื้อเรื่องของบทละครโนในงานวิจัยนี้ไม่แสดงให้เห็นผลจากการประพฤติไม่ดี เช่น พฤติกรรมของภรรยาใหม่ในเรื่องอะอิโอะมะงะวะ และเรื่องทะเกะ โนะ ยูกิ แสดงภาพด้านลบและเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลให้เกิดโศกนาฏกรรมรุนแรงต่อตัวละครอื่น ๆ แต่ไม่ปรากฏผลจากการประพฤติไม่ดี

การที่เนื้อเรื่องในบทละครโนเรื่องที่ศึกษาให้ความสำคัญกับการนำเสนอผลของกรรมดีมากกว่าผลของกรรมไม่ดี อาจเป็นการปลูกฝังเรื่องการให้อภัยและไม่ลงโทษผู้ทำความผิด

7.3.4 การต่อรองอำนาจของผู้ชาย

จากบทละครโนเรื่องที่ศึกษาจำนวน 5 เรื่องมีเพียง 1 เรื่อง คือ เรื่องทะเกะ โนะ ยูกิ ที่ตัวละครหญิงและตัวละครลูกแสดงพฤติกรรมต่อต้านหรือไม่ปฏิบัติตามความปรารถนาของผู้ชายซึ่งเป็นการต่อรองอำนาจ กล่าวคือ ความปรารถนาของสามีในเรื่องทะเกะ โนะ ยูกิ มี 2 ประการ ได้แก่ 1) ต้องการให้ภรรยาใหม่ดูแลลูกชายอย่างดีขณะที่ตนไม่อยู่บ้าน และ 2) ต้องการให้ลูกชายเป็นทายาทสืบทอดมรดก แต่ภรรยาใหม่ไม่ปฏิบัติตามความปรารถนาของสามีโดยไม่ดูแลลูกเลี้ยงอย่างดี ยิ่งกว่านั้น ยังสั่งลูกเลี้ยงให้ไปกวาดหิมะออกจากต้นไผ่ นอกบ้านท่ามกลางความหนาวเหน็บแทนที่จะสั่งคนรับใช้ และลูกชายไม่ปฏิบัติตามความปรารถนาของพ่อ โดยต้องการออกบวชและเดินทางไปลาแม่กับพี่สาว

การที่ตัวละครหญิงและตัวละครลูกในบทละครโนเรื่องที่ศึกษาส่วนมากไม่แสดงพฤติกรรมต่อรองอำนาจของผู้ชายนั้นสอดคล้องกับสภาพสังคมของญี่ปุ่นยุคกลางที่ผู้ชายมีอำนาจสูงสุดในบ้านและควบคุมให้ผู้หญิงและเด็กเชื่อฟังคำสั่งของตน

7.3.5 การอุทิศส่วนกุศลกับการบรรลุนิยามธรรม

การอุทิศส่วนกุศลเป็นหนทางหนึ่งเพื่อให้สามารถบรรลุนิยามธรรมได้ วิญญาณที่บรรลุนิยามธรรมจะได้ไปจุติในแดนสุชาวดีซึ่งเป็นความปรารถนาของคนญี่ปุ่นสมัยโบราณ การอุทิศส่วนกุศลมีหลายรูปแบบ เช่น การออกบวช การคัดลอกพระสูตร จากบทละครโนเรื่องที่ศึกษาจำนวน 5 เรื่องมี 3 เรื่องที่กล่าวถึงการอุทิศส่วนกุศล ได้แก่ 1) เรื่องอะอิโอะมะงะวะ 2) เรื่องดัมปู และ 3) เรื่องมะทชุษะมะกะงะมิ แต่มีเพียง 1 เรื่องที่แสดงให้เห็นการบรรลุนิยามธรรม คือ เรื่องมะทชุษะมะกะงะมิ

7.3.6 ปาฏิหาริย์กับการปลุกฝังคนในสังคม

จากบทละครโนเรื่องที่ศึกษาจำนวน 5 เรื่องมีเพียง 1 เรื่อง คือ เรื่องทะเกะ โนะ ยูกิที่ปาฏิหาริย์เกิดขึ้นโดยเทพเจ้าเสด็จมาช่วยเหลือ ส่วนอีก 4 เรื่องเกิดขึ้นเพราะบุคคลแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งโดยแบ่งบุคคลเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) บุคคลที่เป็นฆราวาส (ลูกชายในเรื่องทะนิโก ลูกสาวและสามีในเรื่องมะทชุษะมะกะงะมิ) และ 2) บุคคลที่เป็นนักบวช (เจ้าอาวาสในเรื่องอะอิโอะมะงะวะ พระอาจารย์และบรรดาพระภิกษุในเรื่องทะนิโก พระอาจารย์ในเรื่องดัมปู)

การเกิดปาฏิหาริย์โดยนักบวชเป็นเรื่องที่คนญี่ปุ่นสมัยโบราณยอมรับได้ง่ายเพราะนักบวชเป็นผู้ปฏิบัติตนเคร่งครัดและสวดมนต์เป็นกิจวัตร ยิ่งกว่านั้น ยังมีความเชื่อว่านักบวชที่เป็นพระภิกษุผู้มีพลังพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดาทั่วไป ส่วนการเกิดปาฏิหาริย์โดยฆราวาสเป็นการนำเสนอเรื่องผลจากการประพฤติกรรมดี กล่าวคือ ลูกชายในเรื่องทะนิโกแสดงความกตัญญูต่อแม่ ลูกสาวในเรื่องมะทชุษะมะกะงะมิ แสดงความกตัญญูต่อทั้งพ่อและแม่ และสามีในเรื่องมะทชุษะมะกะงะมิ ไปเผาเครื่องหอมที่อุโบสถวัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณของภรรยาในวันที่ตรงกับวันเสียชีวิตของภรรยา เนื้อเรื่องในบทละครโนแสดงให้เห็นว่าแม้จะเกิดโศกนาฏกรรมขึ้นแต่หากปฏิบัติตนตามครรลองของสังคมย่อมเกิดปาฏิหาริย์และนำมาซึ่งความสุขในที่สุด ดังนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่าผู้แต่งบทละครโนอาจต้องการนำเสนออุทิศกรรม

จากการปฏิบัติตนตามความคาดหวังหรือตามธรรมเนียมปฏิบัติของคนในสังคมสมัยนั้น บทละครโนอาจเป็นเครื่องมือหนึ่งในการปลูกฝังคนในสังคมให้ยึดมั่นในการประพฤติตามแนวปฏิบัติที่เห็นว่าถูกต้อง

8. สรุป

ผลการวิจัยข้างต้น พบว่า สอดคล้องกับสมมติฐาน ทั้ง 3 ประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

8.1 ภาพของตัวละครหญิงและตัวละครลูก

ตัวละครหญิงแสดงภาพทั้งหมด 10 ภาพ ในจำนวนนี้เป็นภาพด้านบวก 7 ภาพและเป็นภาพด้านลบ 3 ภาพ ดังนั้น ภาพของตัวละครหญิงส่วนมากเป็นภาพด้านบวก และไม่ว่าพฤติกรรมของตัวละครหญิงจะแสดงภาพด้านบวกหรือด้านลบ แต่สามารถส่งผลให้ตัวละครหญิงสมความปรารถนาและไม่สมความปรารถนาในสิ่งที่ต้องการได้เช่นกัน ดังนั้น ภาพด้านบวกไม่สามารถส่งผลให้ตัวละครหญิงสมปรารถนาในสิ่งที่ต้องการได้ทุกกรณี

ตัวละครลูกแสดงภาพทั้งหมด 8 ภาพ ในจำนวนนี้เป็นภาพด้านบวก 6 ภาพและเป็นภาพด้านลบ 2 ภาพ ดังนั้น ภาพของตัวละครลูกส่วนมากเป็นภาพด้านบวก และแม้ว่าพฤติกรรมของตัวละครลูกจะแสดงภาพด้านบวก แต่สามารถส่งผลให้ตัวละครลูกสมความปรารถนาและไม่สมความปรารถนาในสิ่งที่ต้องการได้เช่นกัน ดังนั้น ภาพด้านบวกไม่สามารถส่งผลให้ตัวละครลูกสมปรารถนาในสิ่งที่ต้องการได้ทุกกรณี

8.2 อำนาจและการต่อรองของตัวละครหญิงและตัวละครลูก

ตัวละครหญิงแสดงอำนาจ 5 ครั้ง และต่อรองอำนาจ 2 ครั้ง ดังนั้น ตัวละครหญิงแสดงอำนาจในสัดส่วนที่มากกว่าการต่อรองอำนาจ ส่วนตัวละครลูกแสดงอำนาจ 0 ครั้ง และต่อรองอำนาจ 3 ครั้ง ดังนั้น ตัวละครลูกต่อรองอำนาจในสัดส่วนที่มากกว่าการแสดงอำนาจ

8.3 ความคิดความเชื่อที่ปรากฏในบทละครโนเรื่องการศึกษา

8.3.1 บทบาทแม่มีความสำคัญมากกว่าบทบาทภรรยาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสังคมในยุคกลางของญี่ปุ่นที่ผู้หญิงในฐานะภรรยาไม่อาจทัดเทียมผู้ชายได้ แต่ในฐานะแม่แล้วผู้หญิงยังคงมีพลังอำนาจมาก

8.3.2 การแสดงความรุนแรงของตัวละครภรรยาใหม่สอดคล้องกับความคิดของคนในสังคมยุคกลางที่ให้ความสนใจเรื่องแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงเพราะยุคนั้นมีการหย่าร้างซึ่งแสดงถึงความไม่มั่นคงระหว่างสามีภรรยา ส่วนการแสดงความรุนแรงของตัวละครลูกสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการแสดงความกตัญญูของลูกต่อพ่อแม่

8.3.3 การแสดงให้เห็นผลกรรมดีสอดคล้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนาเรื่องทำดีได้ดี แต่บทละครโนในงานวิจัยนี้ไม่แสดงให้เห็นผลกรรมไม่ดีซึ่งอาจเป็นการปลูกฝังเรื่องการให้อภัยและไม่ลงโทษผู้ทำความผิด

8.3.4 ตัวละครหญิงและตัวละครลูกส่วนมากไม่แสดงพฤติกรรมต่อรองอำนาจของผู้ชายซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมของญี่ปุ่นยุคกลางที่ผู้ชายมีอำนาจสูงสุดในบ้านและควบคุมให้ผู้หญิงและเด็กเชื่อฟังคำสั่งของตน

8.3.5 บทละครโนเรื่องที่ศึกษาส่วนมากแสดงเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการอุทิศส่วนกุศลซึ่งเป็นหนทางหนึ่งเพื่อให้สามารถบรรลุธรรมได้และได้ไปจุติในแดนสุขาวดีซึ่งเป็นความเชื่อของคนญี่ปุ่นสมัยโบราณ

8.3.6 ปาฏิหาริย์ในบทละครโนเรื่องที่ศึกษาส่วนมากเกิดจากการวิงวอนเทพเจ้าโดยมี 3 เรื่องที่ผู้วิงวอนคือนักบวชซึ่งเป็นเรื่องที่คนญี่ปุ่นสมัยโบราณยอมรับได้ง่ายเพราะนักบวชเป็นผู้สวดมนต์เป็นกิจวัตร และมีความเชื่อว่่านักบวชที่เป็นพระภูเขามีพลังพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดาทั่วไป

จากการสรุปเรื่องความคิดความเชื่อที่ปรากฏในบทละครโนเรื่องที่ศึกษาพบว่า บทละครโนเรื่องที่ศึกษาส่วนมากแสดงเนื้อเรื่องสอดคล้องกับความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นในสมัยโบราณ

เอกสารอ้างอิง (References)

- สิริมนพร สุริยวงศ์ไพศาลและวินัย จามรสุริยา. (2563). ภาพลักษณ์พ่อแม่ลูกญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- 天野文雄 (2019). 『能楽手帖』. 東京:角川ソフィア文庫.
- 石井倫子 (2003). 「解体する「家」とその再生—〈藍染川〉の世界を中心に—」 『日本文学』 52(7): 66-74.
- 小田幸子 (1995). 「能の中の「メロドラマ」 恩愛霊験能をめぐる」 『能劇学』 2: 1-15.
- 佐成謙太郎 (1982). 『謡曲大観 第一巻』. 東京:明治書院.
- _____ (1982). 『謡曲大観 第三巻』. 東京:明治書院.
- _____ (1982). 『謡曲大観 第五巻』. 東京:明治書院.
- 女性史総合研究会、編者. (1990). 『日本女性生活史 2 中世』. 東京:東京大学出版会.
- 総合女性史研究会、編者. (2008). 『日本女性の歴史』. 東京:角川選書.
- 高松百香 (2018). 「中世の結婚と離婚—史実と狂言の世界—」 『武蔵野大学能楽資料センター紀要』 29: 41-55.
- 野村育世. (2004). 『仏教と女の精神史』. 東京:吉川弘文館.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Affiliation: Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Corresponding email: winaitaiyo@hotmail.com

Received: 2021/07/07

Revised: 2021/12/04

Accepted: 2021/12/12